

סיקור לידתה של תל-אביב בעיתון היומי האור

עוזי אלידע

המדור "יפו" בתדירות גבוהה, משלוש פעמים בשבוע ועד תדירות יומיומית. המדור כלל ידיעות קצרות בנות כמאה-מאתיים מילה, לצד כתבות ארוכות שהתפרסו על כאלף מילה ויותר. לתל-אביב לא היה מדור מובחן, אלא היא הייתה משולבת במארג היפואי, לצד שכונות נוספות כמו נווה צדק ונווה שלום.

בשש שנות הופעתו היו שינויים בכותרותיו של המדור היפואי. הוא נקרא "יפו", "הד יפו", "החיים ביפו", "יפו יום-יום", "כתבות מיפו" ועוד. השינויים הללו היו קשורים לשינוי הכתבים. רובם נותרו באנונימיותם וחתמו תחת פסבדונים כמו "איקס" ("הד יפו"), "אגב" ("מיפו") "פלוגי" ("החיים ביפו"), "שומע" ("חיי יפו"), "המבקר" ("ידיעות מיפו"), "המשמיע" ("כתבה מיפו"), "הרואה" ("יפו"), "אזרח" ("כתבות מיפו", "החיים ביפו"), "המודיע" ("כתבות מיפו"), ו"רומתי עזר" ("כתבות מיפו"). לעתים נחתם הטור היומי בידי שני עיתונאים. כך לדוגמה ב-3 במאוס 1913 חתום חלקו של הטור בידי "רומתי עזר" וחלק אחר בידי "איקס".

על חלק מהכתבות חתמו כנראה העיתונאים בשמם, כמו בן-אליקים ("כתבה מיפו"), עזריה ("הד יפו"), שימחוני ("השבוע ביפו") ובן-חיים ("יפו יום-יום"). בשנות הופעתו התייחס העיתון באופן פרטני רק לכתב שימחוני. בגיליון 217 מ-11 ביולי 1909 הודיעה המערכת ש"ביפו מלאנו את ידי האדון שימחוני להודיענו יום-יום מחיי יפו ולתאר לנו, בכתבות ארוכות או קצרות את כל הנרקם ואת כל הנעשה בעיר החוף הפורחת הזאת".³ ייתכן שלצד שימחוני פעל ביפו הכתב יששכר דב בר-דרורא, שנהג לחתום בשמות עט שונים.⁴

אבל הידיעות והכתבות העיתונאיות היו רק חלק מסך כל המידע שהתפרסם על תל-אביב העות'מאנית. בשש שנים פרסם הצבי-האור מכתבים רבים למערכת ולצדם מאמרי פולמוס ואף כתבות ציוריות רבות. עם הכותבים נמנו מאיר דיזנגוף, מנחם שינקין, הרב קוק, דוד סמילנסקי, שרה טהון, וכן עורכי העיתון, אליעזר בן-יהודה ובנו איתמר בן-אב"י. לעתים מיקם העורך את המכתב או המאמר הפובליציסטי העוסק בתל-אביב בראש העמוד הראשון, בצירוף כותרת גדולה ובולטת. המערכת הוסיפה בדרך כלל הערה שהסבירה כי המקום המרכזי ניתן למכתב בשל חשיבותו, אולם בדרך כלל נבע הדבר מאופיו הסנסציוני של העיתון. כאשר המכתב היה פולמוסי, פעל העיתון ליצור אווירה פרובוקטיבית שהובילה לסדרת תגובות ותגובות נגד. כך הצליח העיתון ליצור מעין "אירוע מתגלגל", כמו

בתחילת נובמבר 1911 התפרסמה מודעה בעמוד הראשון של העיתון הירושלמי האור לתושבי תל-אביב כי ניתן למצוא את גיליונות העיתון בקיוסק אשר ב"בולוורד", הוא שדרות רוטשילד. המעניין במודעה היא פנייתה "לתושבי תל-אביב ביפו". קרי, שנתיים לאחר הקמתו, היישוב החדש לא נתפס כישות אוטונומית אלא כפרבר של עיר גדולה ועתיקת יומין, יפו.¹

נקודת מבט זו על תל-אביב לא הייתה שונה מזו שאימץ העיתון ביחס לשכונות חדשות אחרות בארץ, כמו שכונת הרצליה, חלוצת רובע הדר הכרמל בחיפה או השכונות החדשות בירושלים. תל-אביב נתפסה אפוא כחלק ממערך שכונות הלוויין של יפו, לצד השכונות נווה צדק ונווה שלום. אבל למרות שיוכה ליפו ראו כתבי העיתון בשכונה החדשה לא עוד יישוב יהודי אלא תופעה חדשה, מרחב בעל משמעות סימבולית ואוטופית שעצם תכנונו והקמתו אמורים היו להמחיש את הסדר הציוני החדש. השכונה החדשה הוקמה לא רק כביטוי למימוש החזון האירופוצנטרי ההרצליאני, אלא גם תוך התייחסות מתמדת ליפו הערבית. למעשה כמעט כל מאפיניה הרצויים של העיר העתיקה הוגדרו כאנטיתזה ללבנט היפואי. אבל העיתון לא הסתפק בשרטוט אוטופי של העיר שעתידה לשאת את השם תל-אביב, אלא סקר בין 1909 ל-1914 את המתח המתמיד שבין החלום לבין המציאות, את התהליך האטי והמכאיב של בניית יישוב יש מאין ושל הרצון המתמיד להפכו לחלום שמומש. תהליך הסיקור של הקמת תל-אביב בעיתון הירושלמי הצבי, ששינה את שמו בפברואר 1910 ל**האור**, עומד במרכז המאמר.

ב-1909, שנת הקמתה של תל-אביב, הצבי היה לא רק העיתון הנפוץ ביישוב (ממוצע של כ-800 עותקים שקראו כ-8,000 קוראים ביישוב שמנה ב-1910 כ-75,000 יהודים), אלא גם בעל תדירות ההופעה הגבוהה ביותר. לאחר 24 שנות הופעה שבועית החליט עורכו, אליעזר בן-יהודה, להפכו ליומון. החלטה זו נבעה מחז גיסא ממהפכת התורכים הצעירים שהובילה לליברליזציה בתחום חופש העיתונות, ומאידך גיסא משיפור המצב הכלכלי ומהתחזקות פלח אוכלוסייה יצרני וחילוני שהתיישב בפרברי הערים ובמושבות.² המעבר לפרסום יומי השפיע על האצת עבודת הסיקור העיתונאית הן של האירועים הבין-לאומיים והן של האירועים המקומיים. בתחום הסיקור המקומי הוקדשה עיקר תשומת הלב לירושלים באמצעות המדור "ירושלים יום-יום", אולם בין 1908 ל-1914 התפרסם גם

דרישתו, תהפוך תל־אביב אט־אט לגרסה חדשה של יפו: "בעיני רוחי אנו יכולים כבר לראות את התמונה המלבבת של החנויות עם כל אביזריהן, עם הגמלים והחמורים על אם הדרך, עם הסמרטוטים תחת תכלת הרקיע, עם הדומן והאשפה, קליפות האבטיחים והירקות, עצמות גידים וכתמי דם המפיצים ריח צחנה סביב".⁹ ושינקין המשיך ושרטט תמונה אפוקליפטית של היישוב החדש ההופך לגיהנום עלי אדמות, יישוב שבו תאוות הבצע מובילה להתפשטות האלכוהוליזם, הפריצות המינית והאלימות: מאחורי הקלעים, אורחים הגונים ערביים שותים משקאות חריפים ונהנים מזיו פני בעלת הבית והבנות הבוגרות וכטוב לב האורחים ביין הם יוצאים החוצה, מתגרים בנשים המטיילות וכשקמים הגברים להגן עליהן מתחילות תגרות ומהלומות והחנוונים עם הפסיכולוגיה הפוגרומית שלהם מתחילים לצעוק 'מכים ביהודים'. שינקין טען שתהליך דומה התרחש כבר בשכונת נווה שלום, שהפכה למקום לא נעים ושלא בטוח לחיות בו. לפיכך יש למנוע בכל דרך שהיא חזרת יפו לתל־אביב, יישוב ש"רחובותיו נושאים את שמות הרצל, שפירא, פינסקר ונורדוי".¹⁰

העמדה זו של יפו כעיר לבנטינית מפגרת, חסרת תודעה אסתטית וסניטרית המלאה שחיתות מידות ואלימות, מול תל־אביב, עיר העתיד הבנויה בנורמות מערביות ומצטיינת בניקינה ובהגיגה שלה, עיר של קדמה טכנולוגית, של סדר, של מוסר ושל שלווה, ציר בינארי זה, עומדת במרכז סיקור חיי היום־יום בעיתון הצבאי־האור בין השנים 1909 ל־1914.

התנגדות העיתון ליפו נבעה לא רק מכיעורה ומלכלוכה, אלא גם מרמת האלימות הגבוהה. ב־5 בנובמבר 1908 דיווח העיתון על התרבות האלימות ברחובות העיר: "בשבוע שעבר קרו ביפו תגרות רבות בין הערבים לבין עצמם, והתגרות האלו נשנו ונשלשו יום־יום. איש הכה את רעיהו בסכין או במאכלת, וגם יריות אקדחים נשמעו לא פעם. רבים מאוד נפצעו ואחרים מתו לרגלי הפצעים האנושים".¹¹

אולם העיתון שם דגש על אלימות כנגד יהודים. ב־6 בנובמבר 1908, למחרת הדיווח על התגברות האלימות ביפו, דיווח כתב העיתון על שודדים שפרצו לבית האדון סלוצקין ביפו: "ויחדרו לתוך החדרים ויורו באקדחיהם על ימין ועל שמאל, ויקם בבית מהומה גדולה". אירוע זה הסתיים בפציעתו של בעל הבית ועורר גל חרדה בקרב יהודי יפו. הגל לא שכך גם שבוע לאחר האירוע מכיוון שמסתבר שהשודדים שנתפסו שוחררו אחרי זמן קצר.¹² לדברי כתב העיתון לא רק מוסלמים נמנו עם התוקפים, אלא גם ערבים נוצרים.

ב־3 בינואר 1909 דיווח העיתון על קבוצה של יהודים זקנים שהותקפו בדרכם לבית הכנסת בידי צעירים נוצרים. הכתב ציין שהנוצרים לא מהססים לחדור לשכונות היהודיות ביפו ולתקוף יהודים. "הם מתנפלים על יהודי זקן או חלש באגרוף או במקל עב ועד שזה מתחיל לזעוק במכאוביו והנה הם נעלמים ואינם". הם אינם מהססים לתקוף גם ילדים המשחקים לתומם בחצר, מכים אותם וגוזלים מהם את נעליהם החדשות. יותר מכול הכעיסה אותו העובדה שהערבים הנוצרים פועלים לאור היום ולא נענשים: "מאפה זה לקחו הערבים את הזלזול הזה בנו וברכושינו? [...] והלא הייתה נפש הערבים האלה טהורה, צנועה, דתית, רחמנית ומכובדת?". ההסבר נעוץ, לדעת הכתב, בשחיתות המידות ובכמויות האלכוהול הגדולות הנמכרות לכל דורש בעיר ("האין אשם בזה השיכרון המרובה שתפסו בו ערבים נוצרים אחרים?").¹³

הפולמוס בחודש מארס 1909 שעסק בכשירות קניית קרקעות אחוזת בית,⁵ או הפולמוס שעסק בדיבור הרוסי בתל־אביב בנובמבר 1911.⁶ פולמוסים מסוג זה הפכו את העיתון לחי ותוסס והגדילו את תפוצתו. מעבר לאסטרטגיית המרעשים (הסנסציות), תרמו הפרובוקציות הפולמוסיות להגדלת הפער מעל דפי העיתון בין חלום החברה האוטופית הציונית לבין המציאות היומיומית.

במאמר אני בוחן את הסיקור המורכב והרב משמעיו של הקמת תל־אביב בעיתון הצבאי. טענתי היא שמאחורי הדיווח השוטף על האירוע התל־אביבי, מצוי סיפור המארגן את המידע לשלם בעל משמעות. הסיפור נשען על ציר הניגוד שבין הסדר החדש, שלתוכו נוצקה תמצית החלום הציוני והאירופוצנטרי, לבין הסדר הישן, המגולם על ידי העיר יפו. יפו מייצגת את מה שנתפס כתמצית הבורות והאלימות: כל מה שהוא מנוגד לקדמה, למודרניות, לחילוניות, לליברליזם ולהומניזם. כך נבנית חרדה אפוקליפטית, אפשרות כישלון בניית הסדר התל־אביבי החדש וניצחון הסדר הישן, היפואי, הופכת לסיוט המרכזי של הדיווח. חרדה זו זוכה לחיזוק בעיתון בשל ההנגדה המתמדת בין החלום למציאות; בין חזון של עיר חדשה ומתקדמת לבין המציאות היומיומית שבה האינטרס האישי ותאוות הבצע מסכנים דרך קבע את חזון ההגשמה הקולקטיבית והאלטרואיסטית של הרעיון הציוני.

ייצוגה של יפו כאנטי־תזה לתל־אביב בעיתון הצבאי

ב־23 בספטמבר 1909 פרסם הצבאי פיליטון בשני חלקים בשם "אחוזת בית". הפיליטון, פרי עטו של העסקן היפואי מנחם שינקין, הוצג במקור כהרצאה לפני חברי האגודה להקמת אחוזת בית.⁷ בחלק הראשון הדגיש המחבר שהיישוב החדש איננו ככל היישובים, אלא בעל ייעוד סימבולי. הוא צריך לייצג סוג חדש של יישוב עברי המעוצב ביסודו כאנטי־תזה ליפו. האחרונה תוארה כעיר מלוכלכת "עם המבואות המטונפות, ועם אגמי הביצה והרפש". מתוך זוהמה זו החלו כמה מיהודי יפו לחלום "על רובע חדש, חדיש ומרווח, יפה ונקי". לדברי שינקין, יפו הערבית היא אות קלון המטיל צל על המפעל הציוני, שכן זהו שער הכניסה לארץ ויהודי המגיע לראשונה נתקל בלכלוך ובאלימות של העיר הערבית, ועלול לחשוב שהארץ כולה נראית כך. לכן יש לבנות לצד יפו יישוב חדש שייצג את חזון הקדמה והמודרניות המערבית ואת הערכים הציוניים שהגה הרצל. שינקין הציע במאמרו לקרוא ליישוב החדש "בשם שבו הביע מנהיגנו את תקוות עתידותינו בא", השם הזה הוא בגרמנית אלטניולנד ובהעתקה לעברית, 'תל־אביב'. תל שבו פורחים ניצני אביב". שינקין סבר ששם זה ייקלט עד מהרה מכיוון "שלשלם הזה יש צלצול מקומי ערבי", אבל הוא יהיה חביב גם על התושבים היהודים "מפני הרעיון הצפון בו". השם יגלם את התחייה היהודית. מן "הצד הפנימי והגשמי יראו סימני התחייה על ידי הניקיון והרעננות הבאה מריבוי עצים ופרחים שבצידי הרחובות ובסביבות הבתים".⁸ שינקין הוסיף והדגיש שמטרת מקימי היישוב החדש איננה לבנות שכונה נוסח נווה שלום או נווה צדק. השכונה החדשה צריכה להיות "נווה שאנן", "כעין נאות קיץ ששמה באים לנוח לאר עבודת היום בשווקים וברחובות".

יפו היא בעיניו קן צרעות לא רק בשל הלכלוך, אלא בעיקר בשל עיסוקה במסחר. עיסוק זה גורם לשחיתות מידות ולאלימות, ולכן יש למנוע הקמת חנויות ביישוב החדש ופעילות מסחרית מכל סוג שהוא. שינקין הזהיר שאם לא יקבלו מקימי היישוב החדש את

בשער קשר

הנהלת המוסד... תנועת נוער לחדשות ולספרות... גיליון פד 80

שנה שלישיית (30)

מחריבי השוב

הוסחתה של תלאיב -- הרשם באמריקה -- העתונם היווניים ולהתנעו כהגדרו במינים

ההתנעויות וההתנעויות... הרשם באמריקה... העתונם היווניים ולהתנעו כהגדרו במינים

הנהלת המוסד... תנועת נוער לחדשות ולספרות... גיליון פד 80

שנה שלישיית (30)

מחריבי השוב

הוסחתה של תלאיב -- הרשם באמריקה -- העתונם היווניים ולהתנעו כהגדרו במינים

ההתנעויות וההתנעויות... הרשם באמריקה... העתונם היווניים ולהתנעו כהגדרו במינים

במקום הזמנה פרטית

מרדכי רוזנבסקי

ביום 25 בעבר עזרתי... תמונה עם מרדכי רוזנבסקי

תלאיב ועתידו

העיתונם היווניים... תלאיב ועתידו... הרשם באמריקה

במקום הזמנה פרטית

מרדכי רוזנבסקי

ביום 25 בעבר עזרתי... תמונה עם מרדכי רוזנבסקי

תלאיב ועתידו

העיתונם היווניים... תלאיב ועתידו... הרשם באמריקה

הצטרפו ברוחב, קריאות 'איטבחה אליהוד' נשמעו מכל עבר 'פחד

אלוהים נפל על היהודים ב'יפו'. ההמוני ברוחב, קריאות 'איטבחה אליהוד' נשמעו מכל עבר 'פחד

הנהלת המוסד... תנועת נוער לחדשות ולספרות... גיליון פד 80

שנה שלישיית (30)

מחריבי השוב

הוסחתה של תלאיב -- הרשם באמריקה -- העתונם היווניים ולהתנעו כהגדרו במינים

ההתנעויות וההתנעויות... הרשם באמריקה... העתונם היווניים ולהתנעו כהגדרו במינים

במקום הזמנה פרטית

מרדכי רוזנבסקי

ביום 25 בעבר עזרתי... תמונה עם מרדכי רוזנבסקי

תלאיב ועתידו

העיתונם היווניים... תלאיב ועתידו... הרשם באמריקה

אביו, הוא נתפס בידי בני משפחת הנרצח, שהרגו אותו לאחר עינויים רבים באמצע היום ובנוכחות אנשי משטרה.²¹ הצבי גינה את המשטרה שהפקירה את היהודי לנקמת דם אכזרית, אולם מעבר לכך ראה העיתון ברצח תוצאה של חיים בעיר מפגרת ומושחתת. זו עיר מסוכנת לאנשים הגונים החשופים דרך קבע לפיתויים כספיים ומיניים ולשימוש באלימות בלתי מרוסנת.

כדוגמה לפיתויים בעיר הביא העיתון כתבות על מועדונים בעיר שבהם יש מופעים ארוטיים ה"מטמטמים את דעתם של הצופים".²² ב-27 באפריל 1909 דיווח העיתון על מופע קסמים והיפנוזה שהגיע לעיר. במרכזו עמד הקוסם היהודי אפשטיין, שהציג לפני הקהל תרגילי היפנוזה שביצע על רקדנית בטן יפהפייה בשם מילוסקה. הכתב סיפר שהיא עשתה כל מה שהוא רצה בשל "כח ההיפנוז". ההפנטס כשלעצמו, אומר הכתב, מעניין מבחינה מדעית, "אולם כשזה מתקשר לאותם ריקודי קסמים הפזיזים והתאוותנים, שהגברת מילוסקה מראה לנו מעל הבמה – כבר נודף מזה ריח אחר [...] ריח הרחוק מן המדע, אבל הגברת מילוסקה היא גיבורת ימינו ביפו". ריקודיה מן מילוסקה השכיחו מדעתם של היופאים את כל האירועים הפוליטיים והצבויים בבירה, את מלחמות הסיעות ואף את האלימות המקומית, "הכל עסוקים במילוסקה ובנפלאותיה וכך רואים אנו בחוש שמילוסקה ופרופסור אפשטיין יודעים ליישן את חושינו".²²

הצגת יפו בעיתון כעיר כל החטאים הגיעה לשיאה בפרשת "סוחרי הנפשות". ב-18 באוגוסט 1910 דיווח העיתון על כך ששבוע קודם לכן הגיע ליפו שני "סוחרי נפשות" יהודים, קרי סרסורי זונות. הם התחפשו לחתנים, קיימו ראינות לכלות פוטנציאליות, הבטיחו להן הרים ובעבות, הארו להן תכשיטים נאים והציעו כסף להוריהן. היו תמימים שהאמינו ל"חתנים" מכיוון שהציגו להם תעודות כשרות מהרב של אלכסנדריה שהם פנויים לנישואין. וכך הם ערכו מסבית אירוסין לבנות התמימות ואחר כך הציעו להן לנסוע לטיוול קצר בחו"ל, שם הם מכרו אותן לבתי זונות באירופה ובדרום אמריקה.²³ תופעה זו הלכה והתפשטה ביפו והגיעה לממדים מדאיגים. ב-15 במאי 1911 הכתב סיפר שתופעה זו הולכת ומתפשטת בעיר ולאחרונה הצליח כמעט אחד הסרסורים להפיל ברשתו עלמה חסודה בת העיר. הסרסור הציג לפני הוריה בחור צעיר שטען שהוא עשיר ורוצה להתחתן עם בתם. ההורים הסכימו ונקבע יום לחתונה. אבל המעשה נודע למר א', החברה הנתעבת" והתחיל לעקוב אחריו. הוא תפס את הסרסור בשעה שהתכוון לעלות על ספינת טיוול עם ארוסתו ומסר אותו לקונסול הרוסי, שגרם למעצרו המידי. האירוע הוביל להקמת ועד יהודי למלחמה בסחר הנפשות ביפו. אגודה זו קיימה במחצית חודש אוגוסט אספה גדולה בנוכחות מאות אנשים. הם בחרו למזכיר הארגון את איש פועלי ציון, יוסף שפרינצק. בישיבה הועלתה הצעה להתחקות בחשאי אחרי צעדי הסרסורים ולהפעיל אלימות כנגדם.²⁴ הנושא נתפס כדחוף מאוד, שכן כעבור שבוע דיווח העיתון על אספה חדשה של הוועד למלחמה בסחר הנפשות. לדברי העיתון, "האולם היה מלא מפה לפה ויושבי הספסלים האחוריים התקשו לשמוע את הנואמים". במרכז האספה עמדה הרצאתה של גברת פנפהיימר, שסיפרה לקהל על תולדות מסחר המתועב הזה ועל המלחמה בו. הדוברת ציינה ש-95 אחוז סוחרי הנפשות הם "מבני עמינו, אותו הלאום ששורת

מועד הגילויין עשרית ארה
וישולקום די די ניו יורק סיטי

הגבר
H A Z E W I
עתון יומי

תשובה גלויה

יש לנו חשבון... (Text continues in columns)

שנה ושעורים

הגבר... (Text continues in columns)

תשובה גלויה

יש לנו חשבון... (Text continues in columns)

הקבר

הקבר... (Text continues in columns)

כתבי העיתון מצאו ישר בין חוסר ההיגיינה וחוסר הסדר של העיר המזרחית לבין הפשטות האלימות. יש בעיר שילוב של חוסר סדר, חוסר ביטחון, הפצה בלתי שלטת של אלקוהול ופריצות מידות הגורמים להתפרצות בלתי תאוות של הרס ורצח. על פי העיתון אווירה זו גרמה גם ליהודים להצטרף למעגל הגנבים והרוצחים. כך ב-18 במרס 1909 סיפר הכתב על גנבת כלי זהב ומזומנים ביום שבת מכיתו של אחד מיהודי יפו. הגנב נתפס והסתר שיהיה זה יהודי סרדי משכונת נווה צדק,²⁰ כעבור כשנה, ב-14 בפברואר 1910, דיווח כתב אנונימי על העיתון, שנהג לחתום על כתבותיו באות "איקס", על פרשה שבה היה יהודי מעורב ברצח ערבי. הרוצח, מסתבר, עבד כשומר במועדון משחקי קלפים ביפו. ערב אצטד הוא התבקש ללוות לביתו ערבי מבני המשפחות המיוחסות בעיר, שזכה באותו ערב במועדון בסכום כסף מכובד. על פי הכתבה התגלע בדרך כסוּך בין היהודי לזוכה הערבי. היהודי דרש הערבי "בקשיש" גבוה והערבי סירב לו ולגלג עליו. היהודי כעס, הוציא את אקדחו ופצע את הערבי אנושות. קודם שמת, סיפר הגוסס למשטר את גרסתו לאירוע. כעבור כמה ימים, כשנשאה הירידי לחזור לבית

בשער הכרז

הצבוי

עיתון יומי

עיתון יומי (בעברית) - תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח, כתובת: 101000 תל אביב, דואר: 110000, טל: 03-5252525, אתר: www.ynet.com

שנת השרון ועשרים | עיתון יומי | גיליון רס"ה (2009)

הנהלת העיתון: רחל פרידמן, ראשית: רחל פרידמן, עריכת: רחל פרידמן, עריכת: רחל פרידמן, עריכת: רחל פרידמן

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה. העיתון מוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

עיתון יומי לחדשות ולספרות

תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

שנת העשרים (א)

אם יש?
 בירושלים: מרת חיות חיים, תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

העיר הישנה
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

מחלת הסרטן
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

Hotel Jerusalem
 S. Schulzki
 BERLIN No. 24
 G. Rosenstrasse 24

הרצאות ב"פ

הרצאות ב"פ
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

הרצאות ב"פ
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

הרצאות ב"פ

הרצאות ב"פ
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

הרצאות ב"פ
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

הרצאות ב"פ

הרצאות ב"פ
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

הרצאות ב"פ
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

הרצאות ב"פ

הרצאות ב"פ
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

הרצאות ב"פ
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

הרצאות ב"פ

הרצאות ב"פ
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

הרצאות ב"פ
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

הרצאות ב"פ

הרצאות ב"פ
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

הרצאות ב"פ
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

עיתון יומי לחדשות ולספרות

תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

שאלת הדורות בתל-אביב

שאלת הדורות בתל-אביב
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

שאלת הדורות בתל-אביב
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

שאלת הדורות בתל-אביב

שאלת הדורות בתל-אביב
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

שאלת הדורות בתל-אביב
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

שאלת הדורות בתל-אביב

שאלת הדורות בתל-אביב
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

שאלת הדורות בתל-אביב
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

שאלת הדורות בתל-אביב

שאלת הדורות בתל-אביב
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

שאלת הדורות בתל-אביב
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

שאלת הדורות בתל-אביב

שאלת הדורות בתל-אביב
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

שאלת הדורות בתל-אביב
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

שאלת הדורות בתל-אביב

שאלת הדורות בתל-אביב
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

שאלת הדורות בתל-אביב
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

שאלת הדורות בתל-אביב

שאלת הדורות בתל-אביב
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

שאלת הדורות בתל-אביב
 תאריך: 12.10.2009, מספר: 39, מחיר: 1.50 ש"ח

העיתון יומי הוא עיתון יומי בעברית, המוקדש לנושאים שונים, כולל חדשות, תרבות, ספורט, מדע וטכנולוגיה.

בספוקו ש"הטובים בעדה היהודית" החלו לבנות את היישוב החדש במשנה מזך.

בספוקו ש"הטובים בעדה היהודית" החלו לבנות את היישוב החדש במשנה מזך.
 ובעברך היום ברכבת מירושלים ליפו, ובגולותך סורסוף את אופק הים, תמצא נחמדו דמותה היהודית. בלבד את המקום שבהרו להם בעלי "אחוזות בית" לבנין העיר החדשה, אלא גם את מרבית הדבתים עם גגותיהם. ששים בית עומדים כבר, בשורות ישרות אחד מול רעהו. לאחדים מהבתים יש סגנון חדיש יפה, חצי ארופי וחצי מזרחי, ואפשר לקוות ש"אחוזות בית" תהיה, בקרב המיים לתפארת לתושבי יפו היהודים ולעם העברים בארץ ישראל.²⁶

עיתונו של בן-אב"י סיקר את תהליך בנייתה של תל-אביב בהתלהבות. כבר ב-13 בינואר 1909 דיווח העיתון על המוני היהודים שביקרו בשבת האחרונה במגרש אחוזות בית. לאלה שאינם בקיאים סיפר הכתב ש"המגרש הזה מתחיל מסופה המושבה הגרמנית מקיף את השכונה 'נוה צדק' וסופו מגיע עד הים", תכנית השכונה כבר אושרו ו"העבודה אצל ועד הבניין רותחת". היישוב החדש יבנה כאמור כאנטי-תזה מחולטת ליפו. "המושבה הזו תבנה על פי טעמן של המושבות באירופה, ולפי חוקי שמירת הבריאות". חברי אחוזות בית מקווים כי "זו תהיה מושבה נחמדו מאוד. יתקינו בה צינורות

המשפחה שגמרה אצלו יותר מכל העמים, נתן את הגלגל היתר כנגד

המשפחה שגמרה אצלו יותר מכל העמים, נתן את הגלגל היתר כנגד במכונת התזוהמה, לכן אנו היהודים צריכים להלחם ביתר עוז כנגד התופעה. כדי להסיר חרפה מעמינו", דברים אלה התקבלו, לדברי הכתב, במציאות כפיים סוערות.²⁵ בעיני הדוברים שנאמו בהמשך האירוע עצם הישיבה ביפו הוא אחד הגורמים המרכזיים להתפתחות התופעה. השילוב של תאוות בצע, של אלימות ושל פריצות מינית מהווה קרקע פורייה להתפתחות סחר הנפשות.

תל-אביב בחזונו של שניקין בקיץ 1909 אמרה הייתה להיות התשובה לכל החלואי יפוי. זכות קיומו של היישוב החדש מהוגדרה חדש על פי עקרונות הקדמה רחבת, מרחב שינקנה חיי בריאות והיגיינה, חיי שלווה וביטחון וחיי מוסר ויציבה רוחנית.

תל-אביב בעיתון האור: על מימוש של חלום הסדר החדש

תל-אביב בעיתון האור: על מימוש של חלום הסדר החדש
 בספטמבר 1909 פרסם איזמר בן-אב"י רשימה לסיכום שנת 1909. כשישה חודשים אחרי הגרלת המגרשים אחוזות בית, ציין בן-אב"י

ליישובם. "אחוזת בית" נתפס כשם זמני, מסוג השמות הניתנים בדרך כלל לחברת מקרקעין. "עתה עומדים ומחזרים אחר שם פרטי, שם מצלצל, שם היסטורי, שם שתהיה לו תקווה ואפשרות להתקבל ולהשתגר לא רק בפיותיהם של היהודים, אלא גם באילו של הערבים".³² בסופו של דבר התקבלה הצעתו של שינקין, שכאמור פורסמה בהצבי כבר בספטמבר 1909. אולם העיתון החל לכנות את היישוב בשם תל-אביב רק מאמצע יוני 1910.

כמה שבועות קודם לכן עדיין כינה העיתון את היישוב בשם "אחוזת בית", ואף פרסם כתבה ובה לא רק תשבחות אלא גם סוג של ביקורת סאטירית על היישוב. הכתב סיפר לקוראיו: "יפו נתרוקנה קצת, כי רוב יושביה יצאו את העיר ל'אחוזת בית'. ואחוזת זו רחבת ידיים, והבתים נחמדים בחיצוניותם אך מלבד הגימנסיה שעוד לא נשלמה מלאכת בנינה [...] 'אחוזת בית' דומה קצת למדבר סהרה וקצת לעירה קטנה שבליטה". המחבר התכוון לרבעים החדשים שנבנו החל מסוף המאה התשע-עשרה מחוץ לתחומי העיירות היהודיות "ושם רחובות מסודרים ובתים חדשים, אילנות וגנים קטנים וכל התיקונים החסרים בעצם העיר". אבל אחוזת בית הייתה רחוקה עדיין מלהראות כפרבר יהודי אירופי. בעיני כתב העיתון היא נראתה כיישוב כפרי מוזנח:

טרם נעשו הדרכים, טרם נתרכז הישוב, ונדמה שעוד מעט תשמע זימרת הרועה על חלילו, ומכל חצר תצא פרה, אחריה ינהר עגל ואליהם נלוו הכבשים והעזים. אבל זהו חזון שווא כי אף כלב לא נראה בחוץ ואף חתול בחצר. אף תרנגולת על גל אשפה [...] בהתחלה קיללו שוכני המקום את יומם בשל המרחק מהעיר, אבל עתה הוקם שירות קבוע של עגלות ליפו תמורת עשיריה. אבל הנשים מבודדות בבית ויש אומרים כי שכחו מה זה עולם. אך הילדים שמחים וצוהלים. הם מתגלגלים יחפים כל היום בחול החם והרך, משתובבים ומשחקים ורצים מבית לבית, מרחוב לרחוב ואין הם פוחדים מילדי הערבים שיבואו להקניטם ולהכותם כמו בתוך העיר. הם שרים ברגש רב שירים עבריים ישנים, אמנם הם לא תמיד מבינים את מילות השירים אך כולם מדברים עברית.³³

למרות הנימה הסאטירית, עינו של מחבר הכתבה לא הייתה צרה ביישוב החדש. לנוכח האלימות ביפו סבר הכתב שאחוזת בית הצליחה להתמודד עם בעיית חוסר הביטחון. "מה שמחזק את הצלחת החברות האלו היא שרואים כי באחוזות נבדלות, החיים קצת יותר בטוחים. כן יש ב'אחוזת בית' שומרים טובים ועד כה לא קרתה שם אף גנבה אחת בעוד שבעיר הגנבות מצויות ותדירות כמעט כל לילה". הכתב סיפר שבעוד ביפו מסיימים היהודים את אספותיהם אחר הצהריים וחוזרים במהירות לבתיהם מזוינים במקלות ובשוטים מפחד שודדים ורוצחים, הרי שבאחוזת בית התושבים מרגישים ביטחון ומנהלים פעילות חברתית ענפה עד שעות הלילה המאוחרות.³⁴ כך התחיל חלום הקמת הפרבר החדש כאלטרנטיבה ליפו לקרום עור וגידים.

בסוף יוני 1910 נדפסה בעיתון אחת הכתבות הראשונות המתייחסת ליישוב בשם החדש, "תל-אביב". הכתבה סקרה את ביקורו של הרב הראשי התורכי, חיים נחום, במקום. "השכונה היהודית תל-אביב הכינה לכבוד הרב הגדול שער כבוד מצוין ושמה נתקבלו האורחים. ראש השכונה, האדון דיזנגוף הגה לרב חיים נחום את שמחת התושבים על ביקורו". מאיר דיזנגוף הזמין את הרב לביתו הגדול וכן את כל תושבי השכונה. שם הוגשו, לדברי הכתב, ממתקים ופירות, יין ומשקאות שונים. האורחים נחו כשעה והלכו לגימנסיה,

מים, צינורות שופכין, גן כללי וגגות גגות מסביב כל בית, ואחינו ישמרו על הניקיון כאותו שנהוג אצל המושבה הגרמנית הסמוכה, אז באמת נגדיל לעשות".²⁷

עוד קודם שהחל בניינה הפך הטיוול השבועי למגרשה של השכונה העתידית, אחוזת בית, לביטוי של הנאה ולשחרור מהאלימות היפואית. בתחילת פברואר 1909 דיווח העיתון שלאחר כמה ימים של סערה וגשם שוטף זרחה סוף-סוף השמש "ואיש ואישה יצאו מן הבתים הבלואים להנות מאורה של שימשנו. ותיכף לאחר האכילה יצאנו בנערנו וזקננו למגרשה של 'אחוזת בית' – אל 'המיטינג'. מכל אפסי העיר נהרו המוני-המונים אל האסיפה המיוחדת במינה תחת כיפת השמים [...] כל המפקקים והרועדים יכולים להישאר בבית. אנחנו חפצנו בחופש, במרחב". וכך נהר ההמון והתאסף סביב השקמה הזקנה, כדי להקשיב לנאומו של שינקין, ש"הביע רעיון יפה על האביב המתחיל ביום זה ועל אביב הארץ ועל אביב עמינו".²⁸

לאחר הגרלת המגרשים דיווח העיתון על כל התפתחות בנייה ביישוב החדש. לעתים תיאור הבנייה ההדרגתית של עיר העתיד הציונית עמד כאנטי-תיזה לדיווח על תחלואיה של יפו. כך, לדוגמה, ב-30 ביולי 1909 דיווח העיתון בראש עמודו הראשון על רצח ראש הכנסייה הארמנית ביפו, אולם בעמוד הפנימי נדפסה כתבה גדולה שדיווחה על הנחת אבן הפינה לגימנסיה הרצליה. הכתב תיאר בפרוטרוט את הטקס החגיגי, את חברי אחוזת בית שישבו במגרש, ואת תלמידי הגימנסיה שבאו מיפו והושבו מעבר לחבלים מסביב למגרש. באמצע המגרש, במקום מוגבה, הונח בקבוק ובו טמנו את המגילה המספרת את ענייני היום הזה. הצלם צילם את הרגע הזה ומקהלת הגימנסיה שרה בליווי עוגב את "התקווה". מר שינקין, חבר הנהלת הגימנסיה, נאם. בנאומו, שצוטט בפרוטרוט, דימה המנהיג הציוני את הקמת הבניין לנדבך נוסף בבניין המגדל הלאומי שבראשו יתנוסס פנס קסם אשר "יאיר בכל קצוות הגולה ויעיר את אחינו להתאחד לעבודה לאומית".²⁹ כך אפוא עמד דיווח הרצח המזעזע ביפו כאנטי-תיזה לבניית הגימנסיה שנתפסה כקודש הקודשים של היישוב העברי העתיד.

ב-14 בינואר 1910 הודיע העיתון ש"היום" עוברים בעלי הבתים הראשונים לביתם החדש באחוזת בית. העיתון בירך אותם והצטרף לקריאתו של מרדכי בן הלל הכהן, לתרום לרגל האירוע לקרן הקיימת לישראל.³⁰

החלום החל לקרום אור וגידים. בתחילת פברואר 1910 דיווח העיתון בהתפעלות על חגיגת חג האילנות ביישוב החדש. הכתב סיפר על המון תלמידים שיצאו בתהלוכה עליזה וסגונית ממגרש בית הספר לבנות בנווה צדק לעבר אחוזת בית. הוא תיאר כיצד מכל הסמטאות הצטרפו אנשים לתהלוכה. חלקם בעגלות, חלקם רכוב על סוסים וחלקם ברגל. הכותב התקשה לקרוא לאירוע חגיגי. בעיניו זו הייתה מעין הילולה עברית, חג חדש שביטא את התפרצות החיים. בהשפעת ניטשה העיתון דימה את האירוע להתפרצות דיוניסית, לחג ספונטני מלא יצר ורגש, בלי סדר ובלי תכנית. כאן שיחקו בכדור, שם התאבקו, ובמקום אחר זרקו זה על זה ענפים ופרחים. לרגע נשכחו טרדות החיים וגם התקדרות השמים וגשם שהחל לרדת לא מנעו מהנוכחים להמשיך לחגוג.³¹

כמה ימים מאוחר יותר נכתב בעיתון שלמרות השמחה תושבי אחוזת בית מוטרדים, בעיקר מכיוון שעדיין לא נבחר שם רשמי

בזמן התעמלות ידועה של קפיצה מגובה מתחלף, לפעמים כחצי אמה ויותר ואין מי שיעיר את בעלי החנויות להסיר את התיבות והחביות מעל המדרכה. האשפה מתוך הבתים מונחת באמצע הרחוב כמו שזה היה נהוג מלפני עשרות בשנים בערים המזרחיות. את הטינופת מתוך הביבים מוציאים בפחים באמצע היום והעיפוש מתפשט מסביב. הדגים וכל צרכי האוכל נמכרים על ידי עם הארץ בתוך הבוץ על שולחנות מלוכלכים.⁴¹

ומנגד תל-אביב,

לא כן בתל-אביב, שם נסדר הדבר כמו בחלק המערבי של לונדון [...]. הכל מובא אל הבתים בעגלות טעונות וחנויות אין כלל ובתל-אביב זה מחוץ לגדר. אך כעת ניתן רישיון למוכר ספרים לפתוח חנות בתוך השכונה, כפי הנראה חושבים גרי תל-אביב כי במזון רוחני יש פחות לכלוך.

והמחבר המשיך והפליג אל העתיד: "יפו בארץ ישראל אולי תהיה באחד הימים מה שהיא לזואן לשוויציה, עיר של בתי ספר. כבר היום לפי הערך, לפי מספר תושביה יש בתי ספר רבים וחשובים. בעברך בשעה עשר או שתיים-עשרה ורואות עיניך את המדרשה הגדולה עם מאות הילדים, כמו במדרשות הגדולות שבאירופה". פניהם של התלמידים מביעים סיפוק ואושר: "ילדים שלכם טוב עליהם ודאגה אחרת מלבד לימודיהם לא ידעו, חיים ועליונים, ופניהם מפקים אושר". הכתב סבר שבמערכת החינוך טמון לא רק עתידה הרוחני אלא גם הכלכלי של תל-אביב, שכן המדרשה המושכת תלמידים מרחבי העולם היהודי מכניסה כבר כחצי מיליון פרנק לשנה. ואם יקומו לצדה בתי ספר נוספים שיקנו הכשרה מקצועית, תוכל העיר להתקיים רק על מערכת החינוך, כמו העיר לוזאן שבשווייץ. והכתב סיים: "תניח נא יפו החדשה את חיי המסחר לחיפה ותתבשר כולה להיות לעיר בתי ספר היותר טובים ומציניים בארצנו."⁴²

תל-אביב בעיתון האור או המתח בין חלום למציאות

מתיאורי חיי היום-יום בתל-אביב בעיתונו של בן-יהודה מתקבל הרושם שהעיתון התרכז בפרסום שירי הלל על המפעל התל-אביבי, אולם לא כך הדבר. לצד התיאורים הנלהבים על התפתחות העיר, לא חסך העיתון את שבטו מפרסום העיר ומתושביה. גישה ביקורתית זו נבעה מאסטרטגיה עיתונאית שעיקרה לעורר פולמוס בכל מחיר כדי להפוך את העיתון למעניין יותר, וכתוצאה מכך להגדיל את תפוצתו. לכן לא הסתפקו העורכים בפרסום כתבות תיאוריות משבחות, ולצדן פרסמו מאמרי פולמוס חריפים שכתבו אישי ציבור מרכזיים מתל-אביב ומיפו.

כבר קודם להגירת המגרשים באפריל 1909 פתח העיתון בסדרת מאמרי פולמוס סביב שאלת יושרם של ראשי אגודת אחוזת בית. ב-17 במאריס 1909 הופיע בעיתון מאמר בחתימת פלוני שהסתתר מאחורי הפסבדונים "יודע ועד". במאמר הקרוי "בנין של סתירות", האשים המחבר את ראשי אחוזת בית, ובעיקר את עקיבא אריה וייס ואת מנחם שינקין, בהליכי קניית קרקעות בלתי תקינים, בקבלת טובות הנאה בצורת אחוזי קרקע מהמוכרים, בניהול רישום כוזב, קבלות כפולות וחוסר שקיפות מלאה בכל תהליך הקנייה והניהול של אדמות אחוזת בית.⁴³ המחבר האנונימי מזכיר שהשם "אחוזת בית ביפו" עורר כבוד והערכה. "היש לך מאורע יותר אהוד בתולדות ימי הישוב מעובדה כזו, שיחידים בונים להם פרור חדש בא", בעיר מסחרית

ומשם צעדו בתהלוכה יפה בדגלים יהודיים ותורכיים למגרשו של הסופר מרדכי בן הלל, שבמקרה באותו יום הניח את אבן הפינה לביתו החדש.³⁵

בשנים הבאות המשיך העיתון לדווח על התפתחות היישוב. בסוף נובמבר 1910 סיפר העיתון לקוראיו: "השכונה מתקדמת בכל יום. תיקונים חשובים נעשו ובה ששכללוה לשכונה נחמדה מאוד. בקרוב יאירו רחובותיה באור לוקס, ויתר חוצותיה ירוצפו, ועצים יפים, עצי צל יינטעו מצידי דרכיה". מחבר הידיעה, שנמנה ללא ספק עם תומכי דיונגוף, סיים בדברי שבח לפרנסי המקום: "אשרי המושבה אשר לה מנהלים בעלי מרץ כאלה המוסרים נפשם לקדמת המקום".³⁶ דברי שבח אלה נמשכו בעקיבות. באפריל 1911 דיווח העיתון על הנחת אבן פינה לבית כנסת לעיר בנוכחות הרב קוק.³⁷ כעבור שנה, במאי 1912, סיפר העיתון ש"תל-אביב הולכת ומסתדרת באופן אירופאי. הנטיעות בעיר הולכות ונגמרות וכן נגמר ריצוף המדרכות וכבר הועמדו שני פנסים ברחוב הגדול ובקרוב יעמידו עוד אחרים. ואף מתחילים לגדר את מגרש המדרשה".³⁸

בסוף מאי 1912 דיווח העיתון בהרחבה על חג הפרחים בתל-אביב. בניגוד לדיווח על חג האילנות מפברואר 1910, חג הפרחים, החופף לחג השבועות, תואר כפחות ספונטני ו"דיוניסי", אבל עם זאת הוא הוצג כחג המבטא שמחה והתרוממות רוח של תושבי תל-אביב על מימוש החלום. הכתב תיאר את בתי תל-אביב המקושטים כולם בירק ובפרחים ובמרכז בניין הגימנסיה. בשעה שלוש החל קהל להתאסף במקום. מרכבות רבות הגיעו מיפו והביאו המון אנשים. ברחובות תל-אביב הסתובבו צעירים עם סלי פרחים וסרטי תכלת-לבן ומכרו אותם לעוברים ושבים שקנו ברצון כתרומה לקרן הקיימת. אחר כך פונה הרחוב ועברה בו תהלוכת ילדי הגנים ובתי הספר, כולם מקושטים בפרחים שהפיצו ריח טוב. אחריהם עברה תהלוכה של אגודת המתעמלים הלבושים בבגדים לבנים ותרבושים אדומים ובראשם מתעמל עם דגל האגודה. התהלוכה נכנסה לבסוף לחצר הגימנסיה ואחריה המון אדם, שם אורגן מופע תלמידים ששרו, ניגנו ורקדו במעגל. האירוע הרשמי נמשך עד שמונה בערב, אבל הקהל, שחלקו הגיע מהמושבות, התקשה להתפזר והמשיך לחגוג עוד שעות רבות.³⁹ בינואר 1913 נדמה היה לכתב האור שחזון תל-אביב כפתרון לתחלואי יפו הוגשם: "חיים יפים ונחמדים מזהירים ומפקים נעם הם חיי יפו החדשה. חיי חושך ואפלה, לכלוך ובוץ הם חיי יפו הישנה. ורק מי שאין ידו משגת עוד נשאר לגור בחלקי העיר הישנים והכול זורם אל הפרוור החדש, אל תל-אביב".⁴⁰ הפרבר החדש לא היה כליל השלמות האסתטית, אולם עמד בכל הקריטריונים של יישוב מודרני: "תושבי תל-אביב אינם יודעים חוכמות, אינם מבקשים לשכונתם אופי אמנותי, נצחיות, יש להם בתים נאים, חוצות רחבים, ניקיון, סדר, אור – וזה די להם כדי לעשות את חיי היום יום חביבים עליהם". ושוב חזר הכתב והזכיר לקורא כיצד נראית האנטי-יתזה היפואית. הצורך המתמיד להשוות בין שני היישובים, בין סדר ישן לחדש, בין עבר להווה, המשיך לשמש ציר מרכזי של פעילות הדיווח. מכאן יפו,

עם רחובותיה הצרים הדומים לנחלי בוץ בימי החורף יחד עם הרחוב הגדול, מלוכלכה כל כך ויד הנהגה חסרה בה כליל. המדרכות הצרות לפעמים לא יותר מאמה ברוחב, תפוסות לגמרי בכל מיני תיבות וחביות ריקות על יד החנויות, וכל אחד ההולך ברחובות עושה בו

בנייהודה חמק מאחריות והפולמוס התחמם. עם זאת, כדי להראות חסר פניות, הסכים העיתון לפרסם ב-25 במאסר 1909 מאמר פולמוס חריף במיוחד חתום בידי ש' ורשבסקי, מתומכי וייס ושיניקין. בניגוד למאמרים קודמים הוצב המאמר בראש העמוד הראשון ופתח בתיאור דרמטי שהשווה את מאמריו של "יודע ועד" למעשה טרור אנרכיסטי:

עטוף בטלית שכולה "אמונה בכל הקדוש", יצא "יודע ועד" המסתתר וישליך ממסטרי מחבואו פצצה אל תוך הקהל בצורת מאמרו "בנין של סתירות". על פי הרעש שנשמע ברחוב ניתן היה לחשוב, כי הפצצה מלאה מחטים ומסמרים לדקר ולפצע, אולם המתקרב למקום המעשה היה נוכח שפצצה זו אינה מלאה במסמרים אלא היא מלאה רפש בצורת לחשים ורמזים לתעתע את הקהל ולתפוס אותו בליבותיהם והראשונים שנלכלכו ברפש הזה הם המשליך עצמו עם החברותא שלו.

למרות פתיחה דרמטית זו ורשבסקי לא הכחיש שהמעורבים בקניית הקרקע קיבלו דמי תיווך, אולם הוא כעס על "יודע ועד" שלא ציין שלמעשה המדובר בכל חברי ועד אחוזות בית, החל בדיזנגוף, בספיר וביילין, וכלה במזי"א וברוקה. כולם זכו לטובות הנאה בצורת אדמה בשווי שבע מאות עד כמה אלפי פרנקים. כולם לקחו והמוכרים נתנו, אם באונס או ברצון. דווקא וייס, ש"יודע ועד" הוקיע אותו, לא לקח בחינם אפילו אמה אחת מן האדמה הזאת.⁴⁸ וייס עצמו לא הגיב בפומבי על ההאשמות נגדו, אולם ב-26 במאסר 1909 פרסם הצבי מכתב תמיכה בו בחתימת שורת חברים בולטים באחוזות בית, ובהם שיניקין, מטמן, ברלין, הררי, סמילנסקי, תג'ר ועוד. אלה הביעו צער על העלבון שעלבו בווייס, ושיבחו את הגינותו, את חריצותו ואת נאמנותו.⁴⁹

הפולמוס בנושא נמשך עוד כמה ימים, עד לסוף חודש מארס. לקראת הטקס החגיגי של הגרלת המגרשים באפריל 1909 החליטו כנראה כל המעורבים להפסיק את ההתקפות ההדדיות כדי ליצור, לקראת האירוע ההיסטורי, רושם של מכובדות ואחדות.

עורכי הצבי הציגו אפוא בעיתונם בעת ובעונה אחת תמונה מורכבת ומלאה ניגודים. תמונה זו כללה מחד גיסא תכנית אוטופית, מימוש של חלום פרבר גנים שהוגדר כאנטי-תזה ליפו, אבל בעת ובעונה אחת דיווחי העיתון כרסמו באמינות החלום התל-אביבי בהציגם את אחורי הקלעים שלו המלא בתככים ובמעשי מרמה.

הפער בין החלום למימושו התגלה בעיתון גם בשאלת הדיוור בתל-אביב. עיתונו של בנייהודה היה בעל תמונת עולם כלכלית ימנית-ליברלית. הוא האמין בקדושת הקניין הפרטי, ביוזמה חופשית ובחברת שוק תחרותית, אבל למרות גישה זו לא יכולים היו כתיבי העיתון שלא לצאת נגד אופיה של תל-אביב כיישוב לעשירים בלבד.

כבר בינואר 1909 קרא העיתון לדאוג שמספר רב ככל האפשר מקרב יהודי יפו, ולא רק העשירים שבהם, יעברו ליישוב החדש: "וגם את המון העניים שלנו יש להעביר לבתים אחרים, לבתים מלאי אור ואוויר יותר, למען יפטרו גם הם מן המחלות המצויות בבתיהם עתה". לפיכך פנה העיתון לבנק אנגלו-פלשתינה ולקרן הקיימת שהשתתפו במימון הפרויקט: "זכרו את העני! העשירים והבינוניים מקדימים ונהנים – יעזרם אלוהים, שמחים אנו בשמחתם, אבל אין לשכוח את העניים ולעזובם. מעט שימת לב, מעט עצה ומעט השתתפות מצד הגדולים, והתברכו גם העניים באורה ובאווירה של ארצנו הנעימה".⁵⁰

על רקע דאגה זו לעניי יפו פעל העיתון לטובת חברי ועד נחלת

כיפו, פרוור 'חדיש ומתוקן' בכל מיני תיקונים והידורים ועל חשבונם הם!". אמנם המייסדים לוקחים מהקהל הלוואה של רבע מיליון פרנק, אבל זוהי הלוואה מסחרית על מנת להחזיר.

אף על פי שהיה כסף מזומן בקופה, התנהל ועד אחוזות בית באטיות חשודה. רק לאחר שנתיים וחצי של ייסורים נרכש מגרש ב-150,000 פרנק, אבל לתהליך הקנייה נלוו מספר רב של סרסורים, של שותפים, של בעלי התקשרות. עדה שלמה של "עלוקות" דרשה

איתמר בן אב"י

וקיבלה דמי תיווך גבוהים בצורת אחוזים מהקרקע. אחד קיבל בחינם 2,400 אמה מרובעת (=1,380 מ"ר) והשני – 1,500 (=862 מ"ר). באופן רשמי הם לקחו זאת מהמוכרים ולא מהקונים, אבל כתוצאה מטובות הנאה שקיבלו אפשרו המתווכים למוכרים להעלות את מחיר הקרקע. זיכרון הדברים שנכתב בעקבות הרכישה כלל לא נחתם, והמסמך עצמו מכיל מספר רב של דפים ריקים. מחבר המאמר טען שכל עבודת ועד אחוזות בית לא תקינה. משבעה חברי הוועד הופיעו רק שניים או שלושה לשיבות והם שהחליטו בכל העניינים, כולל מחיר הקרקע. לצדם פעל בוועד אדם שלא היה חבר אבל קיבל שכר (וייס). עסקן זה מנע מבנק אנגלו-פלשתינה, שהלווה לאגודה את הכסף, מידע על דרכי התנהלות. הוא נתן לחברי האגודה שקנו קרקע קבלות מתוך תיק שאינו חשוף לביקורת הוועד ושמר את כל תהליך הניהול הפיננסי בערפל סמיך.⁴⁴

למאמר זה היה המשך בגיליון ה-21 במאסר 1909,⁴⁵ שעורר תגובות חריפות. ב-22 במאסר פרסם מנחם שיניקין מכתב ובו יצא כנגד פרסום מאמרי פולמוס אנונימיים בעיתון. במכתב נוסף שפורסם למחרת היום, ה-23 במאסר, המשיך שיניקין ותקף את "יודע ועד" ואת עורך הצבי, בנייהודה, שאפשר למחבר הנ"ל להישאר באנונימיותו. הוא אף הזהיר את העורך שהוא יהיה חשוף לתביעת דיבה.⁴⁶

מערכת הצבי הבטיחה לענות לשיניקין, ואכן למחרת, ה-24 במאסר, פרסם בנייהודה מכתב תשובה קצר ובו ניסה להתחמק מאחריות. בנייהודה כותב שקשה להיות עורך עיתון בארץ ולספק את דרישות כל המחנות. לגופו של עניין טען המחבר האנונימי הוא אחד האנשים הנכבדים ביישוב החדש ובעל משרה חשובה ביפו. לטענתו לא היה כל חשד במערכת הצבי שיש לאיש "פניה פרטית ושנאה והתנגדות פרטית". המערכת סירבה להיכנס לשאלה מדוע האיש לא חתם בשמו הפרטי.

פשוט הוא בכל המערכות שבעולם, כי הואיל והסכימה המערכת לפרסם מאמר בעילום שם כותבו, לא תוכל לגלות את שמו אלא בהסכמת בעליו. עשינו מה שחשבנו לחובה לנו, לפרסם קריאת תגר מאיש נכבד על עניין ציבורי, ואם יש בו, במאמר ההוא, איזה דבר שחל עליו עונש בית דין, הרי המערכת מוכנה ומזומנה לעמוד לדין ולשאת בעונש.⁴⁷

לה מקום בראש הגיליון מתוך תקווה שבעלי הבתים יטו לה אוזן ויעשו כל שאפשר למען השאר תל-אביב תפארת הישוב היהודי.⁶¹ הכותבת התייחסה בתחילת הכתבה לכתבות קודמות בעיתון ששיבחו את החיים בתל-אביב, אבל היצירה על כך שהרעיון היפה התהפך לעניין של עסק, ושהחלוצים שעלו כדי להתיישב בארץ האבות מנוצלים עתה על ידי "ספקולנטים" שאינם חיים על עבודה אלא על פרי הקרן שלהם. היא סיפרה שבשל גידול העלייה התרבתה הדרישה לדירות והמוטיבציה לבנות גדלה. בתחילה, בעת ייסוד תל-אביב, היה שכר הדירה ממוצע והכניס לבעליהן רווח קטן שבגינו היו מאושרים וחשבו עצמם לברי מזל מפני שקיבלו הלוואה לבניית ביתם מהקרן הלאומית. אבל עתה רואים בתל-אביב תופעה שלא תאומן, "כי מחיר הדירות בתל-אביב עוד יותר יקר מברלין ומפריס".⁶²

הבתים הראשונים של תל-אביב היו, בהשפעת הערבים, בתי מידות מרווחים, גבוהים עם הרבה מעקות ומרפסות, בהתאם לאקלימה של הארץ. לכל בית נבנה מטבח גדול ובעלי הבתים הראשונים בנו את מה שהיה חסר ביפו: חדר רחצה הנחוץ לבריאות. בעלי הבתים לא קימצו בהוצאות ודאגו לבנות בכל בית חצר מרווחת ולשמור על מרחק בין בית לבית. בתי קומה אחת נבנו למשפחה אחת ובתי שתי קומות לשני משפחות. בנייה זו נתנה תקווה לתושבים שתל-אביב אכן תהפוך לעיר גנים. אבל אז נכנס השיקול העסקי לתמונה. "תל-אביב", כתבה שרה טהון, "לא נבנתה עבור מיליונרים".

אין עוד אותו הרעיון היפה המונח ביסודה של הקמת תל-אביב יכול להתקיים – אילו נבנו הבתים בעד המיליונרים, יכלו בעלי הבתים לדרוש שכירות עוד יותר גבוהה, ואלה היו יכולים לשאת זאת, אבל תל-אביב היא פעולה של אנשים העמלים למצוא את פרנסתם שכדי להקל לבעלי מפלגה זו את עמל חייהם צריך פרוור זה להיות לעיר גנים שיש בה הרבה מים, הרבה אור ואוויר והרבה ירק.⁶³

נראה שמגמת הבנייה העכשווית בתל-אביב סתמה את הגולל על חלום עיר הגנים. בעלי הבתים העלו את שכר הדירה לגובה שלא נשמע כמוהו. הצורך להרוויח מיד סכומי עתק הוביל לשינוי הבנייה בתל-אביב. הבתים נבנו בצפיפות וכל דייר יכול היה לראות ולשמע את הנעשה בבית חברו. "והלא באוויר החם של ארצנו אי אפשר לסגור את הדלתות והחלונות רק בשביל שלא להראות ולא להישמע". עתה החדרים הנבנים גבוהים פחות וצרים יותר. "אף בדירה בת חמישה חדרים אין חדר למשרתת. על פי רוב הכניסה למטבח דרך חדר האוכל והכניסה לאותו חדר עוברת דרך המטבח. וכדי לחשב מקום מאוחד ל'מכובדים' עם חדר הרחיצה, הרחבות הפנימיים של הבית החסרה בבניינים אילו ממלאת על ידי שלל צבעים גסים".⁶⁴

בניין המיועד לארבע משפחות נראה כבית בעיירה נידחת בתחום המושב: "כדי לרמות את העין עשו על הגגות המשופעים מעין יציע עם אבני מלט והאבנים האלו עם הגג השיפועי אינם מתאימים כלל למראה ארצנו היפה. הם רק מעיקים על הראש ועוברים את הנפש וכל זאת בא לנו בעקב הנטייה לטעם רע הנותנת ברזל רב ואבנים כבדות בבניינים תחת הקווים היפים והסגנון המזרחי". המחברת סברה שהדורות הבאים יתקשו למצוא בעיר סגנונות בנייה מוכרים, אירופיים, מזרחיים או עבריים. השימוש בחומר הבנייה החדש, מלט, הוביל לעיצוב סוג חדש של בנייה שאינו שייך לז'נר ארכיטקטוני מוכר, אבל מאופיין כמכוער ולא שימושי.

שרה טהון סברה עוד שבמקומות אחרים בעולם לא היה לחוסר

בנימין, שתכנן להקים שכונה עבור המעמד הבינוני הנמוך. הוועד פנה להנהלת חברת יק"א בפריס לקבלת הלוואה ונענה בשלילה. כתב העיתון שדיווח על כך קרא לחברות הצינויות לאפשר גם למעוטי אמצעים להצטרף לבניין הישוב החדש.⁶⁵ כעבור כמה חודשים, בסוף נובמבר 1909, חזר העיתון לשאלת הלוואה. בניגוד לחברי אחרות בית העשירים, חברי נחלת בנימין, שרובם היו בעלי מלאכה ומורים וחנוונים קטנים, רצו להקים את ביתם לא מתוך בחירה אלא מתוך הכרח. "שואפים חברי 'נחלת-בנימין' לבית קטנטן ויפה ונקי ומבריא, לבית קטנטן שיציל אותם מהרפש והסירחון שב'נווה-שלום', שיפטור אותם מהנוודות התדירה ושיקל להם את מלחמת החיים".⁶² לפיכך חזר העיתון ודרש מהמוסדות הצינויים להעניק הלוואה לתושבי השכונה העתידית.

יזמי נחלת בנימין הצליחו בסופו של דבר לגייס כסף ולבנות שכונה צנועה לבעלי המלאכה ולסוחרים הקטנים מיפו. לדברי העיתון נוסף על הלוואה שילמו ארבעים חברי האגודה פרנק אחד לכל אמה (כחצי מ"ר) שקנו.⁶³ אולם לתמהונו של כתב העיתון, תושבי השכונה בחלקם לא באו להתגורר בבתיהם, אלא בחרו להשכיר את הבתים החדשים ולהמשיך להתגורר ביפו.⁶⁴ הסיבה לכך הייתה העלייה במחירי שכר הדירה בעיר.

בינואר 1910 סיפר העיתון שלמרות השלמת בנייתם של חמישים בניינים באחוזת בית שכר הדירה המשיך לעלות.⁶⁵ באפריל 1912 הודיע העיתון שאותה שנה עתידים להיבנות עוד מאה בתים בתל-אביב. הוא צפה שבתוך שנתיים יהיו בתל-אביב כ-500 בתים.⁶⁶ אולם למרות גידול זה המשיך שכר הדירה להיות גבוה. אחת הסיבות לעליית מחירי הדירות היא בואם של תלמידים רבים לעיר. בנובמבר 1912 דיווח העיתון שהתלמידים מתיישבים בתל-אביב בחדרים פרטיים ולומדים עברית. "בעד חדר פרטי משלמים היום בתל-אביב 25-30 פרנק לחודש ובעד שעות עברית עד שלושה פרנק השעה. וזאת בתנאי שהתלמיד הצליח למצוא מורה".⁶⁷

ריבוי הדירות המושכרות בעיר יצר מתח בין בעלי בתים לשוכרים. מסתבר שרק לבעלי בתים הייתה זכות בחירה לוועד תל-אביב. משום כך נמנע מציבור השוכרים לגייס את מוסדות היישוב לטובת עניינם. בדצמבר 1912 דיווח העיתון על המתח ביישוב. העיתון סיפר שהשוכרים הם רוב מניינה של תל-אביב ודורשים לארגן מפגש בין אספת השוכרים למשכירים כדי לנסות להגיע למחיר מוסכם. השוכרים ביקשו גם שמועד השכירות יתחיל בקיץ ושהשוכר לא יאלץ לשלם שנה מראש אלא בשלושה תשלומים.⁶⁸ כעבור כמה ימים, לאחר הבחירות לוועד תל-אביב, יצא כתב האור כנגד הניצול האכזר של השוכרים. תל-אביב לא צריכה להיות חברה נצלנית קשוחה, אלא קהילה השעונה על עקרון העזרה ההדדית, חברה המצליחה לגשר בדרכי נועם בין אינטרסי בעלי הבתים לשוכרים.⁶⁹ אולם דרישת העיתון לא נתמלאה. הסכסוכים בין הצדדים נמשכו. בינואר 1913 יצא ועד שוכרי הדירות בתל-אביב כנגד החלטת בעלי הבתים להרחיב את בתיהם מבלי להתייעץ בשוכרים.⁶⁰

בסוף אוגוסט 1912 הופיעה בראש העמוד הראשון של האור כתבה גדולה בכותרת "לשאלת הדירות בתל-אביב". על הכתבה הייתה חתומה שרה טהון, שלא הייתה עיתונאית וכתבה לעיתון כתושבת תל-אביב שאכפת לה. המערכת הוסיפה שבשל חשיבות הכתבה לא רק מבחינה מקומית, אלא מבחינה חברתית ולאומית, הוחלט לפנות

מגבאי הפרוור ונשיאו ועד להמון העם. ואם צריך לפרט בשמות הנני נכון: מדיזנגוף, מרדכי בן הלל, לבונתין, בן-ציון, בלקינד, קרישבסקי, חיסין, שינקין, ועוד הרבה מהגדולים עד להמון הפועלים, האורחים, החנוונים והעם כולו. אין כמעט יוצא מן הכלל ולולא תלמידי המדרשה בצפצופם העברי, כי אז לא נשמע בתל-אביב אלא הצלצול הרוסי. אודסה היפואית, האין זה נורא?

הכתב ציין שאפילו ילידי הארץ למדו פה רוסי. כך למשל בניו של ליטוונסקי מדברים רוסי לא פחות טוב מבנותיו של חיסין או מבנותיו של המורה העברי קרישבסקי. הכותב יודע שיתרעמו עליו מפני שנקב בשמות, אבל "הגיע הזמן לתקוע בשופר, הגיע המועד להוקיע את החוטאים כולם יהיו מי שיהיו".⁶⁷

מאמרו של עזריה זכה לתמיכה גורפת בעיתון. הקורא בן-מישאל כתב בסוף נובמבר 1911 שצדק עזריה כאשר פירט בפומבי את שמות מנהיגי תל-אביב הדוברים רוסי. הכותב סיפר שאפילו במסדרונות הגימנסיה הרצליה צורם קול הרוסי מפי מפקחיה וגבאיה. הוא הציע לקיים פיקוח ציבורי על הדיבור בעברית ולהעביר את הפיקוח לילדי תל-אביב. הם צריכים להעליב ולבזות בפומבי את כל מי שייצא לטייל בחוצות היישוב והפטופוט הרוסי בפיו.⁶⁸

שאלת "רוסיותה" של תל-אביב חזרה לסדר היום הציבורי של האור כעבור חודשיים. בסוף ינואר 1912 הופיעה בראש העמוד הראשון כותרת דרמטית במיוחד: "מחריבי הישוב". תת הכותרת פירטה במה המדובר: "רוסיותה של תל-אביב – הרושם באמריקה – העיתונים ה'ז'רגוניים נלחמים בעברית – ישובו הרוסים לרוסיה". הכתבה נשלחה מניו יורק ונכתבה בידי אחד מידידי העיתון שלא הזדהה.⁶⁹ הוא סיפר שבעיתון היהודי האידי מורגן ז'ורנל היוצא לאור בניו יורק הופיעה לאחרונה כתבה שגניתה בחריפות את חזרת הרוסית לתל-אביב. לדבריו, אחד מכתבי המורגן ז'ורנל קרא את מאמרו של עזריה בהאור, נודעזע ופרסם כתבה קשה בגנות רוסיותה של תל-אביב. הכתבה, לדברי הכותב האלמוני, עוררה סערה בקרב חובבי ציון בניו יורק. הכותב השווה את השפעתה לזו של מאמרו של אחד העם, "אמת מארץ-ישראל". שליח שחזר לאחרונה מארץ ישראל אישר את אמיתות הכתבה ולפיכך הכעס גדול על "תל-אביב שנבנתה מכסף הצינונים, מפרוטות העניים, איננה, לא פחות ולא יותר מושבה רוסי שאלו לתושבים שם שפה אחרת כי אם השפה הרוסית. כל הסופרים, כל המורים והעסקנים מדברים רוסי והנכנס לתוך השכונה חושב כאילו נכנס לתוך מוסקבה".⁷⁰ הכותב האנונימי מניו יורק תקף את פרנסי תל-אביב. הוא טען כי "חובבי ציון עמלים לעזור לישוב בארץ כדי שיהפוך למרכז רוחני ולהחיות את השפה העברית ותרבותה, ליצור מקום בשביל בנינו שיהיו ניזונים מתרבותנו ומספרותינו, והנה מנהיגי הצינונים בארץ משתמשים באמצעים שאנו מעמידים לרשותם כדי לנטוע בארץ תרבות רוסי. אם אכן אנשים אילו מדברים רוסי מכיוון שהם אוהבים אותה יותר מהעברית אז ראוי להחזירם לארץ מוצאם או לקרא להם בשמם הנכון – מחריבי היישוב".⁷¹

חזרת העברית לראש סדר היום הובילה לגל חדש של פרסומים בנושא. כתב אחר של האור ביפו, בן-אליקים, סיפר שהוא עצמו איננו ממוצא רוסי, אבל בעקבות ביקוריו בתל-אביב למד את השפה במהירות רבה.⁷² בתחילת פברואר 1912 פרסם מרדכי בן הלל הכהן מאמר בעיתון

הטעם הזה השפעה כי במקומות מתוקנים יש ועדי בית, ועדות ביקורת, וגם בעלי ההון מושפעים מאסטיקה ארכיטקטונית. אבל בתל-אביב ידעו גם לקמץ בהוצאות עשיית תכנית, וחשבו שלהזמין מהנדס ליעוץ זה דבר מיותר. בעלי הון קטן מתחום המושב נעשו כאן קבלנים ובנאים והם בונים בניינים רעים ומכוערים. חלק מבעלי הבניינים חיו כל חייהם בגטו של תחום המושב ואינם מכירים כלל את הבנייה האירופית. "כל חפצם הוא להרבות בחדרים, להשכירם לקטני מעש ואלה מצידם משכירים אותם לתלמידים המוכרחים לקמץ".

המחברת סיפרה שחזר לא מרוהט בתל-אביב הושכר במחיר 25 פרנק לחודש. סובלים מכך בעיקר התלמידים המסכנים שמהם תצא תורה והפקידים הרווקים העובדים במוסדות הציבוריים. אפילו אזרחי יפו שיש להם עסקים פרטיים או עובדים כפקידים אינם מסוגלים לשלם שכר דירה כה גבוה. המחברת חזתה משבר כלכלי רציני. הקרן הלאומית ניסתה אמנם לעזור לבעלי המלאכה ולסוחרים הקטנים לצאת מהגטו היפואי, אבל אלה שזכו לקבל הלוואות מהקרן הלאומית בונים בתים ומיד משכירים אותם לאחרים. הם בעצמם ממשיכים לגור בגטו היפואי. ההלוואה משמשת אותם רק לקבלת רוחים טובים.

שרה טהון סיימה את מאמרה בהדגשת הפער בין החלום למציאות: "קיוונו בעזרת תל-אביב להביא את הקהל היפואי לתקופה חדשה של חיי חברה הגונים והנה יוצא כי אנו נמצאים בדרך עקלקלה ועומדים אנו על צור מכשול".⁶⁵

פולמוס נוסף מעל דפי העיתון בנושא הפער בין חלום למציאות נגע לשאלת אופיה העברי של תל-אביב. כזכור היו כתבי העיתון מלאי תקווה שהתפשטות העברית בקרב ילדי היישוב תוביל להפיכת תל-אביב לעיר הצינונית הראשונה שבה תנצח השפה העברית. אולם בסוף נובמבר 1911 פרסם הכתב עזריה כתבה קשה שעסקה בשאלת "רוסיותה של תל-אביב". עזריה סיפר בתחילת הכתבה שעוד לפני עשרים שנה יהודי יפו דיברו ערבית. אחר כך עלו בני רוסיה ושיפרו את המסחר בעיר. לאט-לאט החלו לדבר עברית ואף לכתוב את שלטי החנויות בעברית. הילדים החלו לדבר עברית ומודעות בעברית קראו לעם לאספות ובהן דיברו עברית. התיאטרון החל להציג מחזות בעברית ואף בית הדואר האוסטרי הוסיף את העברית לצד הגרמנית כשפה רשמית. והנה חזר ה"אויב" ונתגלה דווקא בתל-אביב:

מי היה מאמין שדווקא בתל-אביב יהיה אויב זה ניכר ביותר? באיזו שמחה ייחלנו להיום המאושר, שבו נעבור כבר מחלאת יפו העתיקה למרחב יפו החדשה והנהלבים לא יכלו לחכות להיום הטוב ההוא ויקדימו את חבריהם, ויצאו לתל-אביב בטרם שעוד נגמר בנינו. ובאמת, לגאון היה לנו הפרוור העברי הזה, עם סדר בניינו, עם ניקיון רחובותיו. העובר על פניו במסילת הברזל מיפו לירושלים, רואה בתל-אביב כי הגדלנו עשה פה בארץ גם משכנינו הגרמנים החרוצים, וכל יהודי הבא מהגולה, כל יהודי הרואה עוד מהספינה את לובן המדרשה העברית בהדרה, מרגיש כי דמיו מתרוצצים בקרבו ביתר עוז וביתר תוקף.⁶⁶

אבל תמונת החלום הצינוני הממומש נפגעה בשל כישלון הפצת השפה העברית בתל-אביב:

די לך הקורא לעבור ערב-ערב ברחובות תל-אביב, די לך להאזין קצת לקול היוצא מהחלונות השונים ומדמי יקפאו בקרבך. שואל אתה לעצמך אם אין אתה חולם חלום רע, שואל אתה אם בארץ האבות אתה, או ברוסיה הקדושה והמבורכת. כי הכול פה בתל-אביב מדברים רוסי

המיידיית לראיון הייתה ייסודה של קבוצת "חברה-חדשה" שהתכוונה להרחיב את תחומי תל-אביב לכיוון צפון. הקבוצה היוזמת רצתה לעשות יותר מחברת אחוזת בית: לבנות פרבר שבו ילמדו את כל הטעויות שנעשו בתל-אביב, פרבר אשר "יזהר ביופיו ובציוירותו". על רקע זה חשב כתב האור לעניין את קוראי העיתון בכמה עמל עלה לחלוצים לפני חמש שנים לעורר את תושבי יפו מתרדמתם ומה מצב תל-אביב היום. לכן פנה לדיזנגוף, ראש הוועד התל-אביבי, לקבל דין וחשבון על שנעשה ביישוב.

לקבלת המידע השתמשו עורכי העיתון בז'נר הראיון העיתונאי. ז'נר זה יוצר דימוי חי וויזואלי של מפגש בין כתבי העיתון, האמורים לייצג את דעת הקהל, לבין נבחר הציבור. במקור אמור היה הראיון העיתונאי להעמיד את הדמות הציבורית תחת שבט ביקורתה של דעת הקהל, אולם לעתים הפך הראיון העיתונאי לאמצעי להצגת שיר הלל למסד ולתומכיו. המראיון קיבל זכות תשובה ובמה לפנייה ישירה לציבור ועסק בשבח עצמי.

נראה שגם במקרה זה התחיל הראיון העיתונאי בדברי שבח לדיזנגוף: "הכול מודים כי אין שני לו במרץ, בשיטה, בהבנה ובאהבה בכל הנוגע לתל-אביב [...] ואבקש ממנו לספר לי כל מה שיש בידו על העיר החדשה, המונחת כעת עוד בחיתוליה, אלא שכבר עתה אפשר לצייר בדמיון את התפתחותה העתידה".⁷⁷ הכתב המשיך ותיאר כיצד דיזנגוף פתח "בלשונו העברית הנמרצת והנמלצת" והגדיר את תל-אביב כ"ניסיון הראשון בארצנו להקים יישוב עירוני המתפתח בכוחות עצמו". דיזנגוף תיאר לפני קוראי העיתון את ראשיתה של תל-אביב כביטוי לציונית יצרנית יזמית המנוגדת למנטליות הפרזיטית של יהודי ירושלים. ארבע שנים בלבד לאחר הגרלת המגרשים ניסה דיזנגוף להציג לעיני הקוראים את הקמת העיר כאירוע מיתולוגי עתיק יומין שבמהלכו דור חלוצים נמרצים, שמנה שישים משפחות מייסדות, בנה יש מאין. החלוצים קיבלו הלוואה של 300,000 פרנק ל-18 שנה. כל התושבים התחייבו להחזיר כל שנה סכום קבוע עם ריבית וזו השנה השלישית שהם מחזירים את הסכום במדויק. מאז, לדברי דיזנגוף, לא זכתה תל-אביב לכל עזרה והתפתחה בדרך טבעית. ליישוב החדש חברו אנשים מיפו ועולים מהגולה וכיום יש בו 157 בתים. שני שלישים מהעיר המתהווה נבנו ללא כל עזרה. עם זאת הזכיר דיזנגוף שהיישוב עדיין בחיתוליו. עדיין חסרים בית עם, בית חולים, בית מאפה, בית מרחץ, בית תפילה וכו'. אולם פרנסי העיר אינם מתכוונים לעסוק "בשנורות" אלא לממן את הקמת בתי הציבור בעצמם באמצעות הטלת מס שישלמו בעלי הבתים בשכונה בסך שני סנטים על כל אמה של שטח בנוי.⁷⁸ כך אפשר העיתון לדיזנגוף להציג את הפן החיובי שבלידת תל-אביב, תוך התעלמות מפולמוס קניית הקרקעות שהאור עצמו עורר, כזכור, ב-1909.

לאחר דברי השבח העצמי של ראש הוועד, הציג הכתב שאלה שהוגדרה באופן כללי בלבד: "איך מתנהלים עניני תל-אביב?". בתשובתו התעלם דיזנגוף מהביקורת שמתחה שרה טהון על העירייה בשל העדר תכנון, צפיפות יתר ובנייה מכוערת. עם זאת הוא הודה שתושבי תל-אביב חסרי תודעת ניקיון ציבורי ויחס לצמחייה, אבל העירייה הצליחה לחנך את התושבים באמצעות מערכת חוקי עור קפדנים. דיזנגוף סיפר שבתחילה טענו שהעירייה קשוחה מדי, שכן היהודי לא היה רגיל לשמירת הסדר והניקיון. אך כולם למדו את המוטל עליהם, והיום די לעבור ברחובות תל-אביב ולהיווכח מה גדול

האידי פרוינד (גיליון מס' 24) שחלקים ממנו נדפסו מחדש בעיתון האור. המחבר הודה שהוא מדבר רוסית בתל-אביב כמו רבים אחרים ואינו מוצא כל שלילה בדבר. לדבריו, הלשון איננה יציר מלאכותי אלא תופעה טבעית המתפתחת באופן אורגני. בארץ ישראל מדברים עברית לא מפני שבני-היהודה מצווה אלא מפני שכך הם התנאים הטבעיים פה. העברית היא הגורם המלכד ומחבר את בליל השפות פה ומאפשר ליהודים, דוברי שפות שונות, לתקשר ביניהם. אבל במקביל ממשיכים לקרא עיתונות זרה בצרפתית או ברוסית. המחבר טוען שלמרות ההשמצות כנגד תל-אביב, מדברים בה יותר עברית מאשר באגודת חובבי ציון בחו"ל. הוא קרא לחבריו בחו"ל לבוא לתל-אביב ולשפוט בעצמם. שכן לדבריו יש כיום בתל-אביב 500 ילדים המדברים עברית כל הזמן. כך גם בהרבה בתים בתל-אביב מדברים רק עברית. בניגוד לאגודת חובבי ציון בחו"ל, שם הדיבור בעברית הוא יוצא דופן הרי כאן, בתל-אביב, זהו מעשה יומיומי. "כי האידיאולוגיה מתאמת עם החיים, עם חיינו הטבעיים".⁷⁹ פולמוס רוסיותה של תל-אביב המשיך להתנהל מעל דפי האור בשבועות הבאים. השתתפו בו יוסף קלויזנר, שתקף את בן הלל הכהן על שהעז להצדיק את השימוש ברוסית בתל-אביב,⁷⁴ ואליעזר בן-יהודה עצמו, שראה בדברי בן הלל הכהן אות קלון למפעל הציוני.⁷⁵ מרדכי בן הלל הכהן השיב לחרדה המפעפת מעל דפי העיתון, חרדה מפני כישלון חלום בניית סדר ציוני חדש בתל-אביב וחזרה לסדר ישן נוסח יפו או נוסח ה"שטעטל" היהודי בתחום המושב. גישתו של בן הלל הכהן הייתה אופטימית, שכן הוא סבר שמימוש של חלום הסדר החדש לא יקרה כהרף עין, אלא יתפתח בהרבה מאמץ וייסורים. כך בעניין בניית העיר וניהולה הכספי, וכך בעניין הפיכתה של העיר למרכז תרבות עברי עולמי. תהליכים כאלה אינם מתפתחים כמעשה קסם אלא באופן אבולוציוני ובצורה טבעית, אם כי אטית. המפתח נמצא בידי הדור הצעיר, שלרובו הייתה העברית שפת אם ועליו הוטלה המשימה להנחיל את השפה בתל-אביב. בשנים הבאות דיווח האור בהתמדה על פעילויות ילדי תל-אביב כנגד שפת הלעז בעיר. בינואר 1913 קבוצת תלמידי גימנסיה הרצלית מרחה בצבע שחור שלט של בית עסק בעיר שנכתב בעברית ובערבית. בעל העסק הבין את הרמז ולמחרת תלה שלט חדש בעברית. האור תמך במעשה ואף סיפק לתלמידים מידע על הרוקח המקומי ששלט חנותו כלל כיתוב בצרפתית המודגש יותר מהכיתוב בעברית.⁷⁶

סיכום: מאיר דיזנגוף מתראיין להאור ומציג דו"ח על שנותיה הראשונות של תל-אביב

במבט כולל על שש שנות הדיווח של האור מתל-אביב נראה שדיווח זה מאופיין ביחס דואלי. מחד גיסא הציג העיתון הזדהות עם החלום התל-אביבי כמודל מופת ציוני; מאידך גיסא העיתון שימש במה לביקורת ולפולמוס על עסקני העיר ותושביה בניסיון לחשוף מעשי שחיתות ואי צדק ולהראות את הפער בין חזון העבריות למימושו. ככה מילא העיתון את ייעודו ככלי ביקורתי בשירות דעת הקהל היהודית שקיימה מעין מיקרו-קוסמוס תקשורתי דמוקרטי בתוך המכלול העות'מאני.

למרות הביקורת נטו עורכי העיתון וכתבי לקוטב החולם והמחייב יותר מאשר לקוטב התוקף והמבקר. מגמה זו ניכרה בראיון שערך העיתון בסוף מאי 1913 לראש ועד תל-אביב, מאיר דיזנגוף. הסיבה

ותעבור מאה בתים ולכן הקימו רחובות צרים וקצרים. להפתעתם גדל מספר התושבים ל-1,500 איש, אבל בפועל המספר גדול יותר בשל התלמידים, שחלקם בא מחוץ לעיר. רק במדרשה לומדים 515 תלמידים. ביום שבת מטילים בתל-אביב בין 2,000-3,000 איש, ולדברי דיונגוף, מראה רחוב הרצל אינו שונה מרחוב הומה באירופה. אבל הרחוב קצר מדי ואין ספק שבניין המדרשה קלקל את יפי הרחוב. היו שהציעו לחתוך את המדרשה לשניים ולחבר אותה על ידי גשר באופן שרחוב הרצל יעבור דרכו. אחרים הציעו לעשות מעבר רק בשער העיקרי של המדרשה ולהמשיך את רחוב הרצל עד לים. דיונגוף הביע תקווה ש"חברה חדשה" תשלים את מעשי מייסדי אחוזת בית: תאריך את שדרות רוטשילד מעבר למגדל המים עד קצה השכונה החדשה, והרחוב הראשי חברה חדשה יגיע לים. הם יבנו רחובות רחבים יותר, של 18 מטר לפחות, וישתדלו לנטוע גנים רבים כדי שכל בית ישקיף אל גן. כן דואגים שיהיה מקום מעתה להנחת פסי ברזל לחשמלית של העתיד.

אבל בראיון, דיונגוף לא ראה את תל-אביב כישות נפרדת אלא כחלק מיפו, אם כי לדבריו יש לשאוף שהשכונה החדשה תהפוך למרכז העיר ותהיה הכוח המשפיע והמעצב את המכלול האורבני כולו. "חלפו הימים שהיינו הולכים לגרמנים ומקנאים בהם. היום גרמנים וערבים, צרפתים וזרים מכל המינים באים אלינו לראות את יופי פרוורנו ולבנו צריך להימלא גאון, אם כי גאון במידה, לא בגזומה". הכתב סיים את כתבתו באמירה אופטימית: "האדון דיונגוף גמר. מרחוק נשמע געגוע הים המבטיח גדולות וירדה באופק שמש אדומה הנותנת אמונה"⁸².

כך סייעו עורכי העיתון לראש ועד תל-אביב להשתיק את גלי הביקורת שהעיתון עצמו עזר לעורר, ואימצו תמונת עולם אופטימית המדגישה שחלום יצירת הסדר החדש הוגשם והיישוב החדש הפך למודל לחיקוי למפעל הציוני כולו.

הערות

- 1 האור, 19 (3.11.1911).
- 2 עוזי אליעד, "העיתון היומי הראשון בארץ-ישראל: הצבייה האור, 1908-1914", קשר, 37 (קיץ 2008), עמ' 20.
- 3 שם, עמ' 31.
- 4 איתמר בן-אב"י, "ראשון לעיתוננו היומיים", בתוך: דוד יודלביץ (עורך), קובץ מאמרים לדברי ימי העיתונות, ירושלים, תרצ"ו, כרך ב, עמ' 107-108. ברידורא המשיך בפעילותו העיתונאית בעיתונות של בן-אב"י גם בתקופת המנדט.
- 5 ראו גיליונות הצבי, מ"ז, 17, 21, 23-26, 28 במאס 1909.
- 6 ראו האור, 24.11.1911, 27.11.1911, 12.1.1912, 25.2.1912 ו-27.2.1912.
- 7 הצבי, 4-3 (23.9.1909, 24.9.1909).
- 8 שם, 4 (23.9.1909).
- 9 שם, 5 (24.9.1909).
- 10 שם, על העמדת תל-אביב כאנטי-זוזה ליפו, ראו גם יעקב שביט וגדעון ביגר, ההיסטוריה של תל-אביב: משכונות לעיר 1909-1936, תל-אביב, 2001, עמ' 17-24.
- 11 שם, 23 (5.11.1908). מקרי התקיפה בתוף האוכלוסייה הלא יהודית ביפו הפכו לעניין שבשגרה. ב-12 בדצמבר 1908 דיווח הצבי על עימות בין שני סוחרים מוסלמים אחמדיים: "והמריבה גדלה כל כך עד אשר הוציא האחד אקדח מכיסו ויורה במשנהו וימיתו על עמדו". אנשים רבים רדפו אחרי היורה

כבר ההבדל בין אז ועכשיו. לכל בית יש גינה קטנה, והרי אין חובה על בעל בית לעשות זאת, ובכל זאת, אין לך בית שלא יצר גן לפי טעמו ולפי הבנתו. בכל מקום רואים את בעל הבית עובד לשללול גינתו. בעל הבית עודד, חופר, משרה, מרכיב ועל ידו גם אשתו וכל בני הבית. אותו היהודי הגלותי שהפרחים לא הגידו לו כלום, לפני זמן מה היה לידיד הפרחים בכל משמעות מלה זו [...] לא תעבורנה שנים רבות וכל תל-אביב יהיה לגן גדול ורחב, אשר יפליא עין כל רואיו.

כך גם בעניין האילנות והפרחים בשדרות רוטשילד. בתחילה הייתה כל יד נוגעת בהם, והאילנות לא יכלו לצמוח, אך ועד תל-אביב הוציא כרוז לתושביו ודרש במפגיע לבתלי יגעו בהם "והיום לא תראה זקן או ילד נוגע בהם"⁷⁹. תל-אביב הייתה איפה לאנטי-זוזה של יפו במובן האסטטי, קבע ראש הוועד והתעלם ממגוון הבעיות הקשורות ליחסי בעלי בית ושוכרים, לספסרות הפרועה ולתאוות הבצע הבלתי נשלטת בעיר.

בהמשך הראיון עבר הכתב לשאלות הקשורות להוצאות וההכנסות של היישוב. דיונגוף דיווח שהוצאות ועד תל-אביב היו אותה שנה 20,000 פרנק, כולל הספקת מים, שמירת השכונה, ניקיון, החזקת השדרה הגדולה והגן העממי הקטן, תמיכה בבית הספרים, חדר הקריאה וכו'. מכיוון שתל-אביב אמורה הייתה לפתור את בעיית האלימות של יפו, הושקעו בשמירה סכומים גבוהים.

כיום יש לנו חמישה שומרי לילה ושומר יום אחד. גם הניקיון דורש סכומים כי אנחנו מנקים ושוטפים את רחובותינו שלוש פעמים ביום, אנו מסירים את האשפה מדי יום ביומו ועגלות מיוחדות עוברות מבית לבית לקחת את הזבל ולהוציאו למרחקים. אמנם עדיין לא פתחנו ספריה בעיר, אבל ביקשנו מהספרייה היפוית שתפתח חדר קריאה אצלנו. ואנו משלמים 600 פרנק בשנה לספריה ביפו. בחדר הקריאה לצד עיתונים בעברית ניתן למצוא את ה"טן" (Le Temps) הפריסאי ואת ה"נויה פרייה פרסה" הווינאי (Neue Freie Presse). גם שאלת המים נפתרה. מכונת קיטור שואבת את המים ומעבירה אותם בצינורות לא רק לנו אלא גם לשכננו. הנחנו צינורות לבתים רבים של ערבים וגרמנים, וגם שכונות "נווה-צדק" ו"נווה-שלום" ביקשו שנמשוך צינורות לשכונותיהם. אבל אנחנו קבענו תנאי, שירצפו את רחובותיהם, וישמרו על הניקיון כדי שתל-אביב לא תסבול מלכלוך ומריח רע של הסביבה. כך אנו נותנים מים ל"נחלת-בנימין" וניתן גם ל"חברה-חדשה". תל-אביב תישאר המרכז וכל החברות החדשות יתחברו אליה.⁸⁰

תפיסת תל-אביב כעיר מערבית מודרנית הדואגת לניקיון ולהיגיינה, למים, לביטחון ואף לצד הרוחני של התושבים, עוררה את השאלה כיצד מפעל רחב היקף זה ממומן, מהיכן ההכנסות. לדברי דיונגוף ההכנסות באות קודם כול ממפעל הספקת המים של הוועד. היות שכל בית משלם לוועד שלושה פרנק לחודש עבור הספקת המים, הסך הכול הוא כ-500 פרנק לחודש רק ממים. הוועד מקבל כסף גם תמורת מים מן השכנים (נחלת בנימין, נווה צדק) ושירות העגלות תל-אביב-יפו משלם לו אלף פרנק לשנה. נוסף על אלה משלם כל דייר מסים על השטח הבנוי. כך ההכנסות מכסות את ההוצאות.⁸¹ בסך הכול הראיון עם דיונגוף חיובי מאוד. אין נמתחת ביקורת על הוועד ועל ראשו. כאשר מעז לבסוף המראיין לגלות שמץ של ביקורת, היא אינה קשורה לבעיית שכר הדירה, או לרוסיותה של תל-אביב, אלא לאורך רחובותיה. הכתב תמה מדוע רחובותיה של תל-אביב הם צרים וקצרים. בתשובתו מודה דיונגוף בבעיה תכנונית בסיסית. לדבריו, מייסדי תל-אביב לא האמינו שהשכונה תגדל

48	שם, 137 (25.3.1909).	אבל הוא ירה גם עליהם באקדה ופצע אחדים. לבסוף הוא נתפס בידי השוטרים ונאסר, שם, 51 (12.12.1908).
49	שם, 138 (26.3.1909).	12 שם, 24 (6.11.1908), ו-29 (12.11.1908).
50	שם, 78 (13.1.1909).	13 שם, 69 (3.1.1909).
51	שם, 205 (27.6.1909).	14 שם, 89 (27.1.1909).
52	שם, 52 (30.11.1909).	15 שם, 93 (31.1.1909).
53	האור, 106 (13.7.1910). באותו זמן עלה מחיר מגרש בתל-אביב לשניים וחצי פרנקים האמה, אבל העיתון צופה שבקרוב יעלה המחיר ל-3-4 פרנק האמה.	16 שם, 95 (3.2.1909).
	שם, 32 (25.11.1910).	17 שם, 100 (9.2.1909).
54	שם, 265 (30.8.1912).	18 שם, 226 (21.7.1909).
55	הצבי, 89 (17.1.1910).	19 שם, 232 (30.7.1909).
56	האור, 146 (10.4.1912).	20 שם, 131 (18.3.1909).
57	שם, 43 (11.11.1912).	21 שם, 109 (14.2.1910).
58	שם, 66 (8.12.1912).	22 שם, 157 (27.4.1909).
59	שם, 69 (13.12.1912).	23 האור, 134 (16.8.1910).
60	שם, 89 (5.1.1913).	24 שם, 334 (12.5.1911).
61	שם, 265 (30.8.1912).	25 שם, 341 (19.5.1911).
62	שם.	26 הצבי, 249 (15.9.1909).
63	שם.	27 שם, 78 (13.1.1909).
64	שם.	28 שם, 100 (9.2.1909).
65	שם.	29 שם, 232 (30.7.1909).
66	שם, 37 (24.11.1911).	30 שם, 87 (14.1.1910).
67	שם.	31 שם, 100 (3.2.1910).
68	שם, 39 (27.11.1911).	32 שם, 104 (8.2.1910).
69	שם, 84 (21.1.1912).	33 האור, 49 (5.5.1910).
70	שם, שם.	34 שם.
71	שם, שם.	35 שם, 94 (29.6.1910).
72	שם, 93 (31.1.1912).	36 שם, 32 (25.11.1910).
73	שם, 116 (27.2.1912).	37 שם, 320 (25.4.1911).
74	שם, 114 (25.2.1912).	38 שם, 163 (1.5.1912).
75	שם, 116 (27.2.1912).	39 שם, 184 (27.5.1912).
76	שם, 112 (31.1.1913).	40 שם, 98 (1.1.1913).
77	שם, 195 (21.5.1913).	41 שם.
78	שם.	42 שם.
79	שם. על תהליך התפתחותה של תל-אביב בשנים 1909-1913, ראו יעקב שביט וגדעון ביגר, שם, עמ' 64-89.	43 הצבי, 130 (17.3.1909).
80	שם.	44 שם.
81	שם.	45 "מילואים לבנין של סתירות", שם, 133 (21.3.1909).
82	שם.	46 שם, 134 (23.3.1909).
		47 שם, 136 (24.3.1909).